

Gebedsruimtes in openbare ruimten

Inhoudsopgave

1. Aanleiding
2. Schema van fundamentalist tot vrijzinnig
3. Ongewenste praktijkvoorbeelden
4. Toelichting en vragen
 - + Vrijheid
 - + Mensenrechten
 - + Apartheid
 - + Omgangsvormen
 - + Vertekend beeld
 - + institutionalisering
5. Drogredenen
 - + Oorzaak-gevolg relatie die niet juist is
 - + Feiten negeren
 - + Cirkelredenering
 - + Het overdrijven van de voor- of nadelen
 - + Persoonlijke aanval
 - + Beroep op autoriteit
 - + Een dilemma voorschotelen
6. Literatuur
7. Wie zijn wij?

1. Aanleiding

Verschillende scholen in Nederland worstelen met islamitische leerlingen die op school willen bidden. Er worden petitie gestart voor een gebedsruimte, terwijl sommige scholen het bidden juist helemaal proberen te verbieden. Aan ons is gevraagd om inzicht te verkrijgen in deze materie hoe men hier mee om te gaan.

Wij zeggen dat het geen goed idee is om gebeds/stilteruimten te faciliteren! Waarom? Lees verder. Onderstaande stuk is opgesteld naar aanleiding van enkele studie/werkbijeenkomsten van Sibel Sebüktekin en Jos van Remundt.

Dit onderwerp kwam Sibel veelvuldig tegen bij diverse seculiere moslim gezinnen. Ouders die voor hun kinderen bewust scholen hebben gekozen die op onderwijs gericht zonder godsdienstig rituelen en gebruiken.

2. Schema van fundamentalist tot vrijzinnig

Men gaat op verschillende manieren om met begrippen uit de godsdiensten. Dat kan op een vrijzinnige, liberale, orthodoxe of fundamentalistische wijze. Voor de discussie over gebedsruimten in het onderwijs is het goed om deze verschillen te duiden. Op dit schema kan men zien dat door het onderwijs vaak gedacht wordt vanuit het vrijzinnige model waardoor men meent dat men die gebedsruimten in het openbaar onderwijs wil hebben vanuit het fundamentalistische-orthodoxe model. Voor de onderlinge communicatie is het zinvol om deze verschillen te duiden. Dit schema is een bewerking uit het boek 'De achterkant van verhalen', bladzijde 60.

Fundamentalistisch	Orthodox	Liberaal	Vrijzinnig
Eigen traditie en waarheid voorop	Vaste waarheden in uitleg	Traditie is tijdgebonden	Ruimte geven aan alles.
Geen dialoog	Is niet' aan 'tijd' en 'ruimte' gebonden	Er is kritiek op/ onderzoek naar instituties mogelijk	Bestaande cultuur en traditie kan onder kritiek komen te staan
Onderwijsinstelling is ondergeschikt aan de godsdienst en traditie	Onderwijs kan nuttig zijn zolang het niet botst met eigen uitleg en traditie (gebedstijden versus pauze)	Traditie staat verandering en wetenschappen toe	Verandering mogelijk binnen de eigen en bestaande cultuur
Andere opvattingen en tradities bestrijden en bekritisieren	De eigen traditie staat in de communicatie centraal.	Dialoog met andere tradities kan en men kan eventueel van elkaar leren	Uitgangspunt is de pluriformiteit

Een belangrijk kenmerk bij de fundamentalistische/ orthodoxe communicatie is dat zij hun mening aan anderen willen opleggen. Liefst praat men alleen met gelijkgezinden, anderen moeten met hun ideeën meegaan. Hun uitleg over hun 'heilige' boeken is eenvoudig en het verklaart elk probleem. Men moet de regels strikt naleven, want dat is de enige weg tot redding. Men moet de verleiding van twijfel weerstaan.

Lale Gul schreef in Het Parool van 15 april 2023 dat bij een kind dat islamitisch wordt opgevoed er met de paplepel wordt ingegoten dat het absoluut verplicht is om te bidden. En dat met name in de ramadan. Bij het niet opvolgen riskeert het kind de hel. Het gebed is een van de vijf pilaren van het geloof en is zeker niet vrijwillig; het is een grote zonde om het niet op tijd te verrichten. Vijfmaal per dag bidden is dus een essentieel onderdeel van de godsdienstbeleving van moslims. Dat verschilt van andere godsdiensten, die meer vrijheid bieden om te kiezen hoe, waar en wanneer men tot god bidt en waar geen zware straffen in het hiernamaals volgen als het kind dat op school niet heeft gedaan.

Er zijn Imans die zeggen dat de islam iedere moslim, ieder mens aanspreekt op zijn gebed en dat men dat op vastgestelde tijden moet doen zoals dat in de Koran wordt voorgeschreven. De enige uitzonderingen hierop zijn reizen, oorlog, ziekte en enkele uitzonderlijke situaties die allen hun eigen voorwaarden hebben en samenvoegen toestaan. Interessant is dat in de Koran wordt gesproken over 'ieder mens', omdat ieder mens zich moet onderwerpen aan Allah.

Bij veel vormen van communicatie met de orthodoxie neemt het praten over dogmatische aspecten van een godsdienst een centrale rol in. Thema's als de rol van de heilige boeken, gebed, gehoorzaamheid en trouw aan de voorschriften van de wet en navolging van een profetisch voorbeeld staan centraal. De context van het dagelijkse leven heeft een andere rol.

3. Ongewenste praktijkvoorbeelden

Hieronder enkele voorbeelden van veelvoorkomende vormen van communicatie waarbij niet hetzelfde gedacht wordt over een bepaalde vraag of onderwerp.

1: In een maandagkringgesprek op een openbare basisschool zegt een moslim leerling dat hij geen les meer wil hebben van een docent vanwege haar V-hals, want dat is haram, dus onrein volgens de islam. Dit voorval wordt besproken in de eerstvolgende teamvergadering. De schoolleiding vraagt aan haar of ze met haar kledingkeuze rekening kan houden met de gevoeligheden van de leerlingen. Dat weigert ze en neemt ontslag.

2: Geregeld hebben docenten discussies met moslimleerlingen en studenten die zeggen dat alles wat in het Westen werd uitgevonden of ontdekt al in de Koran stond of al lang geleden door de Profeet Mohammed was aangekondigd. De evolutietheorie is een westerse dwaling.

3. Een docent levensbeschouwing werd door orthodoxe studenten aangesproken op zijn vrije interpretatie van de godsdiensten, dat hij verkeerde gastdocenten uitnodigde en aan hem en aan medestudenten berichten van bepaalde websites zou sturen om mensen over te halen zich te bekeren.

4. Kind uit seculier moslim gezin komt huilend thuis omdat klasgenoten die wel aan ramadan doen conform streng orthodoxe moslims hem onder druk zetten om een goede moslim ofwel Turk te zijn. (...) Deze jongen legde tevergeefs uit dat hij het niet hoeft van zijn ouders, mede omdat het ongezond is. Waarop vervolgens zijn ouders voor kafirs en slechte Turken worden uitgemaakt. Dit soort praktijken komen veel voor en halen het zelfvertrouwen van kinderen omlaag.

5. Groepsdruk op basis van achternaam en lichaamskenmerken is een veelvoorkomend risico waar jongeren die van huis uit seculier of ongodsdienstig westers opgevoed zijn, ongemerkt worden meegetrokken in de specifieke strenge uitleg en beleving van de islam. Zoals bijvoorbeeld ruzies thuis omdat er geen varkensvlees meer gegeten mag worden en geen alcohol meer genuttigd mag worden, want dat is haram.

Uit deze voorbeelden blijkt dat de communicatie tussen een godsdienstige en een niet-godsdienstige of anders-godsdienstige problematisch kan zijn en soms (on)mogelijk is, zie ook het schema, omdat de begrippen en de inhoud onderling onmeetbaar en ondefinieerbaar zijn.

4. Toelichting en vragen

Hieronder wordt het bovenstaande verder toegelicht aan hand van begrippen: vrijheid, mensenrechten, apartheid, omgangsvormen, vertekend beeld, institutionalisering. Het is van belang om hiervan kennis te nemen om de ongewenste praktijken te voorkomen.

+ Vrijheid

Het gevolg van het inrichten van 'gebeds/stilte ruimtes zal leiden tot sociale controle en -dwang. Want wanneer er zo'n ruimte is, men elkaar onder druk zal zetten om daar te bidden. Dan zullen de leerlingen/studenten en scholieren die daar niet onderuit kunnen, zich niet vrij en veilig voelen in het onderwijs. Dit probleem werd ook aangekaart door Khadija Arib. Zie ook <https://stichtingechelon.nl/wp-content/uploads/2021/01/Khadija-Arib.pdf>

Het individu delft dan het onderspit. Het probleem van dit groepsdenken is dat iedereen in een groep opgesloten wordt. Op de website van de Rijksoverheid (<https://www.rijksoverheid.nl/>) staat dat openbare scholen open moeten staan voor iedere leerling en elke leraar. Het onderwijs gaat niet uit van een godsdienst of levensovertuiging." Met andere woorden, openbaar onderwijs is levensbeschouwelijk neutraal, ook wel seculier genoemd: Het biedt een gelijk speelveld voor alle levensovertuigingen. Zonder dat er één voorgetrokken of achtergesteld wordt. Deze tekst van de rijksoverheid is niet te verenigen met wat het bestuur van het openbaar onderwijs (<https://voo.nl/over-voo/medewerkers/marco-frijlink>) en VOS/ABB (<https://www.vosabb.nl/algemene-stilteruimte-voor-moslim-met-koran-en-hipster-die-wil-mediteren/>) op hun websites schrijven over de gebedsruimten. Leerlingen van allerlei achtergronden ontmoeten elkaar in de klas en op het schoolplein. De nadruk ligt op het algemene, niet op het bijzondere van iedere leerling."

Vragen:

- Leidt de vrijheid van het bidden op een school niet tot een onvrijheid van een ander omdat deze onder druk wordt gezet?
- Leidt de vrijheid om zich af te zonderen om te bidden niet tot segregatie in het onderwijs?
- Leiden de strakke regels over de tijden van het gebed bij de leerlingen/studenten niet tot onvrijheid?
- Moet een moslimdocent die vrije opvattingen heeft over zijn godsdienst ook meedoen aan het gebed?
- Zullen alle leerlingen/studenten op een openbare school zich veilig voelen wanneer er een gebedsroep te horen is?
- Hoe wordt er gekeken naar niet moslim/seculiere moslim meisjes die zich vrijzinnig kleden en zich vrijzinnig gedragen; omgang met jongens en hun reputatie?
- Waarom wordt er überhaupt overwogen om een godsdienst ruimte te geven om eisen te stellen zoals over geen handen te geven of een gebedsruimte in een openbare school?

+ Mensenrechten

Scholen zijn niet verplicht een gebedsruimte in te richten, oordeelde de Commissie gelijke behandeling in 2000, inmiddels overgegaan in het College voor de Rechten van de Mens. Islamitische leerlingen eisten dat een school in Amsterdam Osdorp een klaslokaal zou openstellen om te bidden, maar de commissie gaf hen hier geen gelijk in. Openbaar onderwijs kan leerlingen wel onderwijzen over verschillende religies maar mag niet bekeren."

VN Internationaal kinderrechten verdrag Artikel 14: Eerbiedigen het recht van het kind op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

Vragen:

- Worden mensenrechten geschonden wanneer men in een openbare school niet de ruimte krijgt om godsdienstige, politieke en/of ideologische activiteiten te organiseren?
- Worden mensenrechten van de leerlingen geschonden wanneer in een school een gebeds/stilteruimte aanwezig is omdat ze dan onder sociale druk komen te staan om mee te bidden?
- In hoeverre zullen seculiere leerlingen, studenten en docenten de druk gaan ervaren van kritiek op wat deze moslim leerlingen, studenten en docenten als harem als harem bestempelen?

+ Apartheid

Bij de gebedsruimtes komt het probleem naar voren van het gescheiden bidden van mannen en vrouwen. Dat botst met de kernwaarden waar het onderwijs voor staat. Bovendien is uit onderzoek gebleken dat gendersegregatie bijdraagt aan negatieve stereotyperingen van het andere geslacht, met name over vrouwen.

Vandaag de dag op de openbare basisschool hebben leerlingen het recht op godsdienstonderwijs of humanistisch vormingsonderwijs. De openbare school is hiervoor niet inhoudelijk verantwoordelijk. De openbare school stelt alleen faciliteiten ter beschikking. De docenten die de GVO- en HVO-lessen geven, zijn verbonden aan kerken, moskeeën of andere levensbeschouwelijke organisaties. Ouders die dit niet wensen, kunnen hun kind hiervoor afmelden bij de leiding van de school.

Vragen:

- Is het in strijd met de kernwaarden van het onderwijs wanneer vrouwen een andere en een aparte plaats moeten innemen ten opzichte van de mannen?
- Leiden de soorten vormingsonderwijs zoals HVO niet tot segregatie en ongelijke kennis bij leerlingen?

+ Omgangsvormen

Wanneer de ruimtes door moslims worden gebruikt, mogen er dan ook afbeeldingen van bijvoorbeeld Boeddha neergezet worden? Van vrouwen wordt verwacht dat ze een hoofddoek dragen, dat vrouwen en mannen elkaar geen handen geven, dat men niet deelneemt aan schoolvakanties of personeelsuitjes omdat deze bijvoorbeeld gemengd zijn en er wijn gedronken wordt.

Vragen:

- Mag iemand uit principe het gezicht bedekken, ook al levert dat problemen op in de communicatie, met name bij slechthorenden.
- Mogen regels uit de godsdiensten bepalend zijn in de openbare ruimte zoals bijvoorbeeld niet handen schudden mannen en vrouwen.

+ Vertekend beeld

Wat houdt inclusie nu eigenlijk in? Kan de school niet beter het woord inclusie schrappen uit zijn missie omdat met het voorschrijven van inclusiviteit het tegendeel bereikt wordt'. Zie Yeşim Cadan <https://www.rtlnieuws.nl/columns/column/5376353/gebedsruimte-op-school-liever-niet>. Een artikel over 'het schrappen van het woord inclusie' stond in de Volkskrant en het is in Het Nederlands Dagblad overgenomen. <https://stichtingechelon.nl/wp-content/uploads/2022/11/inclusie-mei-2022.pdf>

Vragen:

- Leidt inclusie ook niet tot exclusie?
- Waar staat diversiteit eigenlijk voor?

+ institutionalisering

Als leerlingen in pauzes bidden, maakt men van de godsdienst een onderdeel van de school, dan verbijzondert men een groep én verandert men het idee van een pauze. De pauze is een sociaal moment, waar men iemand die anders is of denkt tegen het lijf kan lopen. Daarmee vervaagt de scheiding tussen kerk en staat: Men haalt godsdienst in de openbare school. Dogma's zullen een plaats opeisen in de schoolcultuur. De gebedsruimte/praktijk wordt binnen een openbare organisatie dan geïnstitutionaliseerd.

Vragen:

- Jehovahgetuigen hebben al hun plek opgeëist in het openbaar onderwijs. Ze doen niet mee met verjaardagen en een aantal feesten zoals Sinterklaas en Kerstmis. Waarom kunnen moslims dan niet verschoond worden van deelname aan de voor hun ongewenste activiteiten in het openbaar onderwijs in plaats van deze aan te passen aan hun vereisten? Is dat dan een gewenste situatie, wanneer men zich kan onttrekken aan de school als samenleving?
- Is de institutionalisering van een gebedsruimte gewenst in een openbare ruimte?

5. Drogredenen

Men maakt vaak gebruik van drogredenen in zulke discussies. Men stapt onbewust in deze valkuil, want de argumenten lijken goed en redelijk. Voorbeelden:

A. Oorzaak-gevolg relatie die niet juist is:

A.1. Misvatting definitie seculier ≠ atheïsme

Vaak worden seculieren voor anti-godsdienst of atheïsten beticht. Seculiere staat en onderwijs betekent borgen van gelijke kansen, rechten en plichten voor iedereen, ongeacht ras, gender, geloof of ongeloof. Dat betekent dus GEEN privileges, ook niet voor enkele specifieke groepen zoals anti-seculiere fundamentele moslims. Iemand die haar/zijn kind naar een seculiere school stuurt, kan zelf wel godsdienstig zijn.

A.2. Bij de vraag: "Waarom kerstmaaltijd wel op school en bidden niet?' Hier kan een onderscheid gemaakt worden tussen sociale en godsdienstige activiteiten op een school. Kerstmaaltijd en iftar maaltijd kunnen gerekend worden onder sociale activiteiten. Gebed is een godsdienstige activiteit.

B. Feiten negeren

B.1. Het openbaar onderwijs geeft juist de mogelijkheid dat iedereen de vrijheid en gelijkwaardigheid heeft om zich te ontwikkelen, welke levensovertuiging de leerlingen ook heeft.

C. Cirkelredenering

C.1. Het is een cirkelredenering wanneer men beweert dat Islamofobie wordt ingegeven door angst en onbegrip jegens moslims en hun godsdienst. Men laat weg dat er misschien goede argumenten zijn op basis van ervaringen of feiten. De term 'Islamofobie' gebruiken fundamentele/orthodoxe moslims onterecht om gefundeerde argumenten in het belang van seculiere moslims en anders/niet-gelovigen te ondermijnen.

D. Het overdrijven van de voor- of nadelen

D.1. Door te zeggen dat het islam fobie is omdat de media en de politiek een negatief beeld over de islam en moslims verspreidt. Men verzwijgt dat er bijvoorbeeld afgelopen maanden in 2023 tijdens de ramadan veel positieve berichtgeving was over de iftar (maaltijden).

E. Persoonlijke aanval

E.1. Wie kritiek heeft op een gebedsruimte wordt in een hoek gezet van atheïstischen of dat men islamofob is. Seculiere moslims vinden immers gebedsruimte op openbare scholen ook niet wenselijk. Vinden het bijvoorbeeld niet wenselijk dat kinderen in de maand ramadan deelnemen aan vasten vanwege gezondheid en verminderde concentratievermogen op de lessen tijdens school. Kritiek op fundamentele/orthodoxe Islamitische gebruiken of regels die tegenstrijdig zijn met universele mensen-, kinder- en vrouwenrechten ≠ kritiek op Islam of moslims en er is dan ook geen sprake van Islamofobie.

F. Beroep op autoriteit

F.1. Men citeert Politieke partij DENK omdat deze staat voor vrijheid en gelijkheid en ze gelijk hebben als ze zeggen dat er gebedsruimten moeten komen in het openbaar onderwijs of een identiteitsdeskundige van VOSS/ABB.

F.2. Beroep op autoriteit

Een beroep doen op 'mensenrechten' met het argument dat iedereen het recht heeft waar dan ook te bidden. Deze redenering kan ook omgedraaid worden door een beroep op 'mensenrechten' te doen dat men gevrijwaard wordt van de druk om in een openbare ruimte te moeten bidden of daarmee geconfronteerd moet worden.

G. Een dilemma voorschotelen

G.1. Als iemand het 'niet-krijgen van een uitzondering' gaat vertalen als discriminatie, dan is dat een oneerlijke dilemma. En dat vertroebelt elke discussie in het voordeel van de ideologische strijd.

6. Literatuur

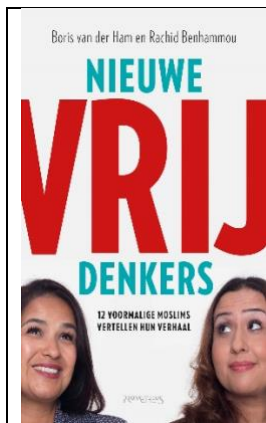

Wilt u meer weten, lees dan ook 'De achterkant van verhalen, anders kijken naar de Bijbel en de Koran'. We horen vaak verwijzingen naar teksten uit de Bijbel en de Koran. Ook over de plaats van de vrouwen. En wat weten we over de verschillen en de overeenkomsten tussen de teksten in de Bijbel en de Koran?

Lees dan <https://www.stichtingechelon.nl/boeken/boek-de-achterkant-van-verhalen/>

Lale Gül schrijft in haar boek 'Ik ga leven' (2021) dat Muziek niet mag, daten is verboden, het hebben van vrienden van het andere geslacht is onwettig, je leuk kleden en opmaken is ongepast, 's avonds buiten zijn is niet geoorloofd. Arnon Grunberg vindt het een moedig boek dat lof verdient.

Boris ten Ham laat in zijn boek 'Nieuwe vrijdenkers' (2018) twaalf voormalige moslims hun verhaal vertellen. Uit hun verhalen blijkt dat zij in Nederland niet vrij zijn om niet-godsdienstig te zijn. Voor de niet-moslims is de vrijheid niet vanzelfsprekend.

7. Wie zijn wij?

Over Sibel Sebüktekin

Als Nederlandse van seculiere Turkse afkomst kwam zij als 9-jarige in Nederland toen er geen focus op diversiteit was. Een voorrecht, omdat ik en mijn generatie migranten jongeren net zoals alle Nederlandse kinderen op school, sport en kunst activiteiten in het wild met elkaar interacteerden. Dezelfde kennis opdeden en dezelfde westerse waarden en normen werd aangeleerd. Universele waarden en normen die in de meeste herkomst landen van migranten gewoon waren. Zo ook Turkije. Mijn vader heeft vrijwel direct thuis Nederlands verplicht omdat feilloos ABN pre is voor volwaardig en succesvol mee kunnen doen.

Over Jos van Remundt

Hij is docent levensbeschouwing, religiewetenschappen en filosofie. Hij schreef eerder "Verhalen die er toe doen" (2011), "In Goede Handen" (2014) en "Inleiding identiteit en burgerschap" (2018).